

Úr és szolga a történettudomány egységében –
Társadalomtörténeti tanulmányok

In memoriam Vári András (1953–2011)

*Lords and Servants in History's Unity:
Studies on Social History*

Szerkesztette / *Edited by:*
GYULAI Éva

Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet
Miskolc, 2014

Úr és szolga a történettudomány egységében – Társadalomtörténeti tanulmányok

In memoriam Vári András (1953–2011)

Lords and Servants in History's Unity: Studies on Social History

Szerkesztette / *Edited by*: GYULAI Éva

Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet
Miskolc, 2014

A szerkesztő munkatársai / *Editor's Assistents*:

NAGY krisztina
TÓTH Gizella Beáta

A kötet lektorai / *Lectors*:

FAZEKAS Csaba
KASZA Péter
SZISZKOSZNÉ HALÁSZ Dorottya
TÓTH Zoltán

Címlapon:

G. E Opiz akvarelljének részlete. Brown University (Providence) Library®

© A Szerkesztő és a Szerzők / *Editor and Authors*

© Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet

ISBN 978–963–358–053–0

Kiadja: a Miskolci Egyetem BTK Történettudományi Intézet

A kiadásért felelős: dr. Gyulai Éva intézetigazgató

Készült a Miskolci Egyetem Soksorozító Üzemében, Miskolcon, 2014-ben

Példányszám: 200

Vári András (1953–2011)

Tartalomjegyzék

HORVÁTH Zita: In memoriam Vári András (1953–2011).....	4
GYULAI Éva: Ein Edelman, sein Voigt und Leibeigene (A szerkesztő előszava) (<i>Editor's preface</i>).....	6
I. Patrónusok és kliensek a kora újkorban – <i>Patrons and Clients in Early Modern Era</i>	
DOMINKOVITS Péter: Uradalomigazgatás és zálogbirtokok – Egy szempont a patrónus–kliens viszony működéséhez a 17. századi Sopron vármegyei Nádasdy birtokok példáján <i>Herrschaftsverwaltung und Pfandgüter – Ein Überblick des Verhältnisses zwischen Patron und Klienten anhand der Beispiele der sich im Komitat Sopron befindlichen Nádasdy Güter im 17. Jahrhundert</i>	16
BORBÁS Emese: Urak vagy szolgák? Vártisztviselők a szatmári várban a 17. sz. első felében <i>Lords or servants? Castle officials of Szatmár (Zathmar) Castle in the first half of the 17th century</i>	24
GYULAI Éva: Primás és provizor – Szelepcsényi György esztergomi érsek boldogkői tisztartója, Hankony János <i>Primate and provisor: Janos Hankony, steward of Archbishop George Szelepcheny at Boldogkő Castle and Dominion</i>	34
KOVÁCS Ágnes: Protektor és kliens sikeres együttműködése: Károlyi Sándor és Szent-Iványi János kapcsolata <i>The successful cooperation of a protector and his client: the relationship of Alexander Károlyi and Johannes Szent-Iványi</i>	59
SZŐKE Kornélia: Kliens és patrónus – Ősök és hősök a mitikus időből: Valentin Eck Thurzó Elekhez írt dicsőítő költeménye <i>Client and patron: Ancestors and heroes from the mythical times in a panegyric poem of Valentin Eck to Alexius Thurzó</i>	68
II. Feljebbvalók és alantasok a 19. századi egyházakban / <i>Superiors and Inferiors in the 19th Century Churches</i>	
TÓTH Árpád: Patronátus a késő rendi városi társadalomban – A városi evangélikus közösség szerkezete a komaság tükrében <i>Patronage in the waning period of estate (ständisch) societies: The structure of urban Lutheran communities in Hungary as reflected in the choice of godparents</i>	78
UGRAI János: Úrfiak és inasdiákok – A társadalmi mobilitás elősegítése a 19. század első harmadában a sárospataki kollégiumban <i>Students: masters and varlets: Facilitating social mobility in the first third of the 19th century in the Collegium of Sárospatak</i>	93
PÁL Judit: Felekezet és politika Erdélyben a 19. század közepén <i>Religious denomination and politics in mid 19th century Transylvania</i>	104
RADA János: Püspök és plébánosa – Egy konfliktus és történeti összefüggései a kiegyezést követő években <i>Bishop and his parish-priest: A conflict in the years following the 1867 Austro-Hungarian Compromise in historical context</i>	118

III. Gazdák, gazdászok és szolgák a 19–20. századi Magyarországon / *Hosts, Economists and Servants in 19–20th Century Hungary*

- HORVÁTH Gergely Krisztián: Agrárgazdaság és cselédügy Moson vármegyében a 19. sz. első felében
Moson county's agricultural economy and the situation of servants in early 19th c.... 125
- KISS Zsuzsanna: Urak és szolgák – a Zala Megyei Gazdasági Egyesület tagsága az alakuláskor (1861)
Masters and their servants: Members of the Economic Association of Zala County (ZMGE) at inaugural date (1861) 134
- KÖVÉR György: Jegyzők és gazdászok – Gunya Sándor eszlári jegyző családi portréjához
Village notaries and stewards of estates: New data to the family portrait of Sándor Gunya, notary of Tiszaeszlár 140
- CSÍKI Tamás: „Úr és szolga” a paraszti emlékezetben
“Lord and serf” in peasants’ memory 149

IV. Munkások, alkalmazottak és cselédek a modern időkben / *Labourers, Employees and Servants in Modern Times*

- MAJDÁN János: Vasutak szolgaszemélyzete Magyarországon
Service staff of Hungarian Railways 157
- NAGY Péter: Rabszolgák vagy megbecsült alkalmazottak? Az ózdi gyárvezetés és az üzemi munkások viszonya a 20. század első felében
Slaves or valued employees? The relationship between factory leaders and labourers in Ózd, 1900–1950 176
- CORA Zoltán: A kötelező mezőgazdasági társadalombiztosítás Magyarországon a második világháború idején (1939–1944): a paternalizmustól a „népbiztosításig”
Compulsory agricultural social security in Hungary during the World War II: From paternalism to national security 185
- CZINGEL Szilvia–TÓTH Eszter Zsófia: Pest feketére fest? – Cselédek Budapesten 1920–1960
Budapest paint black? Maidservants in Budapest, 1920–1960 195

V. Mester és tanítvány / *Master and Disciple*

- BODOVICS Éva Judit: Árvíz a városban – árvíz a sajtóban. A miskolci (1878) és a szegedi árvíz (1879) verbális narratívái a Vasárnapi Ujságban
Town in flood– the flood in the press: Verbal narratives of the flood in Miskolc (1878) and Szeged (1879) in the Vasárnapi Ujság 202

In memoriam Vári András (1953–2011)

When a family member, a friend or colleague passes away, we feel sorrow and loss even though the person has lived a long life and even though we are aware that life is such. If one passes away at a young age, the pain is even greater due to the meaninglessness of death. András Vári's early death means a huge loss. The profession, the colleagues and the students all miss him. His oeuvre was varied, and although his career was interrupted, he still left a rich professional heritage to us. András graduated from Marx Károly University of Economics in 1978 but earned both his dr. phil. and PhD degrees in historical science.

His expertise and groundings in economics always left their trace on his work as a historian. He started his professional career in the Museum of Hungarian Agriculture, and then became a research fellow for the East Central European Academic Research Centre. In the meantime, he was twice visiting professor at Kassel University. From 1992 to 1997, he was research fellow at the Department of Economic and Social History, at the Faculty of Arts of Eötvös Loránd University of Arts and Sciences. In 1997 and 1998, he was senior research fellow in the Research Team of East European History of the Hungarian Academy of Sciences and Budapest University of Economic Sciences. From 1999 until his death, he was lecturer at the Faculty of Arts of Miskolc University. In addition, in 2001, he worked as a half-time senior research fellow at the Ethnic and Minority Research Institute of the Hungarian Academy of Sciences.

He was an economist before he became a historian and a scholar before he became a university lecturer. As a scholar and certified economist, he combined the methods of economics and sociology with the methods of historical science. He knew and made use of the new methods of historical science in his research. He became renowned not only in Hungary but abroad, as well, which, beyond his professional qualities, was also due to his excellent knowledge of languages. He was at home in a very wide range of historical periods, from the beginning of the Early Modern Age to the present era. At the peak of his career, he mainly had publications in his main research field, the history of agriculture, both inland and abroad. This was the field he habilitated in, and this was the topic area of his DSc thesis, as well. Unfortunately, he had no time to finish it. Both the topic and his approach were unique and typical, extending from agrarian politicians through agrarian professionals and under-stewards to the management of large estates.

As a university lecturer, he set high standards and was broad-minded, which he convincingly made the students aware of. We regarded him as our future professor so the position of university professor advertised for him remained vacant. As regards its topic area, this volume is related to András' researches, with the different authors and papers specifically commemorating him or making reference to him. This shows that as a creative researcher and real intellect, he had an inspiring effect on both fellow researchers and friends. It is a pleasure for us that there are three of his pupils among the authors, as well.

*

Amikor egy családtag, barát, kolléga végleg eltávozik közülünk szomorúságot, veszteséget érzünk, akkor is, ha hosszú élet adatik meg számára, és tudjuk, ez az élet rendje. Ha valaki fiatalon megy el, a halál értelmetlensége miatt még nagyobb bennünk a fájdalom. Vári András korai halála nagy veszteség, hiányzik a történész szakmának, a kollégáknak és tanítványoknak. Munkássága szerteágazó volt, és bár pályája befejezetlen, mégis gazdag szakmai örökséget hagyott ránk.

Vári András 1978-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen végzett, de mind az egyetemi doktori, mind a kandidátusi fokozatát történettudományból szerezte. Közgazdász tudása és műveltsége történészi munkásságán mindvégig érezhető volt.

Szakmai pályafutását a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban kezdte, majd a MTA Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központjának lett tudományos munkatársa, közben vendégprofesszor kétszer a Kasseli Egyetemen. 1992-1997 között az ELTE BTK Gazdaság-és társadalomtörténeti Tanszék tudományos munkatársa, 1997-1998 MTA-BKE Közép- és Kelet-Európa Története Kutatócsoport tudományos főmunkatársa. 1999-től kezdve haláláig a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója volt, emellett 2001-ben az MTA Etnikai és Kisebbségi Kutatóintézetének féléllású tudományos főmunkatársaként dolgozott. Mondhatni előbb volt közgazdász, mint történész, és előbb volt tudós, mint egyetemi oktató. Tudósként, diplomás közgazdászként ötvözte a gazdaságtudomány, a szociológia módszereit a történettudomány módszereivel, ismerte és kutatásaiban hasznosította a történettudomány új metódusait.

Nemcsak itthon, külföldön is ismert lett a neve, ami a szakmai kvalitásokon túl kiváló nyelvtudásának is köszönhető. Igen tág korszakhatárok között mozgott otthonosan, a kora újkortól a jelenkorig terjedően kutatta a múltat. Pályája csúcán, főként fő kutatási területe – az agrártörténet – témáiból publikált itthon és külföldön egyaránt, ebből habilitált és ez volt az akadémiai doktori értekezésének is témája, amelynek befejezésére már nem maradt ideje. Maga a téma és annak megközelítése is újszerű, amolyan „váriaandrásos” volt, kezdve az agrárius politikusoktól, az agrárértelmiségen, a gazdasztekken keresztül az uradalmak működéséig bezárólag. Egyetemi oktatóként igényesség, széles látókör jellemezte, amit a hallgatók számára is meggyőzően közvetített. Jövendő professzorunkat láttuk benne, a számára kiírt egyetemi tanári pályázat üresen maradt. Jelen kötet témájában is András kutatásaihoz kapcsolódik, az egyes szerzők és dolgozatok konkrétan is megemlékeznek róla, vagy hivatkoznak rá. Ez mutatja, hogy kreatív kutatóként, valódi intellektusként termékenyítőleg hatott kutatótársaira, barátaira is. Öröm számunkra, hogy a szerzők között három tanítványa is szerepel.

HORVÁTH Zita
a Miskolci Egyetem általános rektorhelyettese
Vice-rector of University of Miskolc